

De waarde van de economie

„It is not from the benevolence of the butcher, the brewer, or the baker, that we expect our dinner, but from their regard of their own interest”, aldus Adam Smith, en er zijn weinig economen die de bruikbaarheid van deze hypothese betwisten. De veronderstelling dat mensen op rationele wijze hun eigen belang najagen heeft de economische wetenschap immers een heel eind op weg geholpen bij het verklaren van de gedragingen van consumenten, producenten, politici en andere economische subjecten. Er is echter één terrein waarop economen terughoudender zijn om dit uitgangspunt van toepassing te verklaren nl. op hun eigen gedrag als wetenschapsbeoefenaar. Wie tegen een serieuze econoom, die van de wetenschap zijn vak heeft gemaakt, zegt, dat hij het onderzoek doet dat zijn aanzien bij zijn wetenschappelijke collega's zoveel mogelijk vergroot, dat hij de adviezen uitbrengt die zijn opdrachtgevers het liefst willen horen en dat hij de meningen verkondigt die bij het publiek het meeste aanslaan, om op die manier zijn status, promotiekansen en inkomen te maximaliseren, wordt meestal bejegend alsof hij een ernstige belediging heeft uitgesproken. Kennelijk achten economen de inzichten waarmee zij de gedragingen van anderen zo aardig weten te analyseren, niet op hun eigen activiteiten van toepassing. Schijnbaar zijn zij van mening dat de wereld van de wetenschap door veel edeler motieven wordt geregeerd dan het najagen van vulgair eigenbelang.

Inderdaad is de overheersende opvatting, die in elk geval door wetenschapsbeoefenaren onder elkaar in ere wordt gehouden, dat economen (en andere wetenschappers) hun publiek niet naar de mond praten. Degenen die dat al te duidelijk wél doen, worden door hun collega's met de nek aangekeken. De markt voor wetenschappelijke kennis en adviezen zit dus blijkbaar heel anders in elkaar dan alle andere markten. Daar geldt dat producenten zo goed mogelijk proberen in te spelen op de behoeften van consumenten, om op die manier afzet voor hun producten te vinden en winst te maken. Op de wetenschappelijke markt daarentegen opereren aanbieders die zich van de vraag iets aantrekken; sterker nog, voor wie het oneervol is dat wél te doen. Wat is dat voor merkwaardige markt, die zo met de observaties van Adam Smith in strijd lijkt?

Laten we om te beginnen eens kijken wat het produkt is dat op de economisch-wetenschappelijke markt wordt aangeboden. Daarover hoeft weinig misverstand te bestaan: sinds de economische wetenschap als „political economy” ter wereld kwam, beschouwen haar beoefenaars zich als experts op het gebied van de economische politiek. Door het bestuderen van allerlei economische verschijnselen hebben zij zich kennis eigen gemaakt van en theorieën gevormd over, de manier waarop de wereld economisch gezien functioneert. Die kennis en theorieën stellen hen in staat om de politici, het grote publiek of wie het maar wil horen, van advies te dienen over de mogelijke of waarschijnlijke gevolgen van allerlei economisch-politieke maatregelen. Zonder twiifel kunnen deze adviezen heel waardevol zijn, want men beschikt binnen de economische wetenschap over een arsenaal van kennis en inzichten dat zijn bruikbaarheid al veelvuldig heeft bewezen. Zo hebben economen bij voorbeeld met vrij grote zekerheid kunnen aantonen dat het voor landen veel voordeliger is om zich te specialiseren in producties waarin zij een comparatief voordeel hebben en vervolgens handel te drijven, dan alle goederen en diensten waaraan behoefte bestaat zelf te produceren. Evenzo hebben economen aannemelijk gemaakt dat het onverstandig is voor die landen om handelsbarrières op te werpen; daarmee verkleinen zij hun eigen inkomen en dat van anderen. Door het ontwikkelen, toepassen en uitdragen van dergelijke inzichten zijn de beoefenaars van de economische wetenschap in staat hun steentje tot het vergroten van de welvaart van de samenleving bij te dragen. Mooier kan het haast niet.

Het merkwaardige is alleen dat de economische adviezen, ook al zijn ze gebaseerd op nog zulke waardevolle theorieën, veelvuldig in de wind worden geslagen. Talloze malen zijn de voordelen van vrijhandel aangetoond, maar er is bijna geen land ter wereld dat geen protectionistische maatregelen treft. Zijn de mensen die daar wonen zo dom dat zij de economische theorieën niet begrijpen of zouden er in die landen machthebbers regeren die geen kaas van economie hebben gegeten? Men kan zich voorstellen dat niet iedereen, met de *Principles* van Ricardo in de hand, de essentie van de internationale-handelstheorie doorgrondt, maar dan moeten er toch wel een paar economen te vinden zijn die op een begrijpelijke manier kunnen uitleggen waar het om draait! Neen, dat het aan de domheid van de mensen ligt dat de adviezen van economen op zo grote schaal worden genegeerd, is erg onwaarschijnlijk, te meer daar een heleboel mensen er blijk van geven dat zij de adviezen van medici of technici, die op veel ingewikkelder theorieën zijn gebaseerd, wél begrijpen en in acht ne-

men. Er moet iets anders aan de hand zijn. Laten we ons daarom nog wat verder verdiepen in de economisch-wetenschappelijke markt en ook de vraagzijde onder de loep nemen.

Terwijl de aanbieders van economische kennis, zoals we hebben gezien, mensen van een bijzonder slag zijn, die slechts gedreven worden door het motief de kennis van de wereld te vergroten om op basis daarvan de welvaart van iedereen te vermeerderen, lopen er buiten de economische wetenschap lieden rond die kil berekend hun eigen belang zoeken. En als het in hun voordeel is daarbij van economische inzichten gebruik te maken, zullen ze het niet nalaten. Het ligt zelfs in de rede dat zij, als die economische inzichten inderdaad iets waard zijn en zij ze tot hun eigen voordeel kunnen aanwenden, er wat voor over zullen hebben om die economische inzichten te verkrijgen. En bij wie kunnen ze dan beter terecht dan bij degenen die er hun beroep van hebben gemaakt om de werkelijke werking van de economie zo diep mogelijk te doorvorsen: de beoefenaars van de economische wetenschap! Zou het nooit eens gebeuren dat die twee elkaar vinden en dat de wetenschapper, tegen een kleine vergoeding, een wetenschappelijk advies verstrekt dat de vrager van pas komt? En zouden daardoor anderen die zich met de zuivere wetenschap bezighouden, niet in de verleiding worden gebracht om voor een luttel bedrag ook eens een klein adviesje uit te brengen? Maar dan bevinden we ons wel op het hellende vlak! Dan zijn er altijd lieden die méér willen; men steekt elkaar aan; en uiteindelijk wordt de wetenschap aan de hoogste bieder verkwanseld.

Hoe triest het ook is, we beginnen nu toch te vermoeden dat de wetenschappelijke markt niet zoveel afwijkt van een gewone markt, waar de aanbieders het de vragers naar de zin proberen te maken om op die manier de hoogste prijs voor hun produkt te bedingen. Natuurlijk zal het er wat subtieler aan toe gaan dan op de markt voor tweedehands auto's, maar de principes zijn niet wezenlijk verschillend. Er zijn stilzwijgende codes en er is sociale controle om de wetenschap niet in de uitverkoop te gooien, maar dergelijke kartel-achtige afspraken komt men op andere markten ook tegen. De aanbieders van de wetenschap hebben er immers belang bij dat hun wetenschappelijke aanzien niet te veel wordt geschaad, want als de waarde van de wetenschap te zeer devalueert, zakt tegelijkertijd haar prijs en dalen de status en het inkomen die de wetenschapsbeoefenaren aan hun activiteiten kunnen ontlenuen. De wetenschappelijke markt werkt dus heel verholten: een beetje naar de mond praten, iets herhalen waarvan men gemerkt heeft dat het goed is gevallen, een keer gevraagd worden voor de televisie, zitting nemen in een adviescommissie, steeds bekender worden als economische deskundige, door de overheid of een belangengroep te hulp geroepen worden, pal staan voor de verdediging van een bepaald belang, en intussen groeien in aanzien en inkomen. De wetenschappelijke objectiviteit is ongemerkt in het gedrang geraakt, maar zowel voor de vrager als voor de aanbieder is het verstandiger daar niet te veel over te reppen.

Maar is dat niet de ontluistering van de wetenschap!? De wetenschap als instrument in handen van degenen die overal aan de touwtjes trekken, en de wetenschapsbeoefenaren hun marionetten! Deels wel, maar niet helemaal. Er zijn bezielde zonderlingen die slechts dorsten naar kennis en niet naar roem, aanzien of inkomen. Dikwijls zijn zij jong en onervaren en niet precies op de hoogte van de werking van hun eigen markt. Het deert hen niet wie er van hun vondsten gebruik of misbruik maakt en of hun kennis relevant is of niet. Zij schrijven niet in kranten en verschijnen niet op de televisie; hun mening wordt niet gevraagd. Zij zijn de stille krachten achter de vooruitgang van de wetenschap. Totdat op een gegeven moment wordt ontdekt dat hun kennis voor deze of gene waardevol is. Dan worden zij benaderd en zo mogelijk in de gevestigde orde ingelijfd. Die kan hun wetenschap immers gebruiken om er munt uit te slaan. En Keynes dan en Marx en Ricardo, en alle andere „groten” van het vak, hebben zij de wetenschap niet vooruitgebracht en daarmee de mensheid een dienst bewezen? Dat wel, maar niet omdat hun theorieën de oorzaak waren van economische en politieke machtsverschuivingen; de causaliteit ligt andersom: economische en politieke machtsverschuivingen waren er de oorzaak van dat hun inzichten furore maakten. Want de wereld, zoals economen die kennen, wordt niet geregeerd door inzichten, maar door belangen; belangen die met scherp inzicht worden behartigd 1).

L. van der Geest

1) De gedachtengang die aan het bovenstaande ten grondslag ligt is in hoofdlijnen ontleend aan George J. Stigler, *Do economists matter?*, *Southern Economic Journal*, januari 1976.